

ZA CO BOJOVALY DŘÍVE

A ZA CO BOJUJÍ DNES?

metodický list

ZÁKLADNÍ INFORMACE

Anotace:

Lekce je zaměřená na problematiku rovnoprávnosti žen ve společnosti. Po evokaci prostřednictvím metody brainstormingu je uvedena videoukázka z televizní série Božena. Žáci srovnávají život žen v polovině 19. století a dnes. Uvědomují si, za co musely ženy v minulosti bojovat. V ukázce z povídky Divá Bára žáci pracují s textem a přecházejí k dalšímu tématu – ženy a sport. Následuje aktivita zaměřená na práci s internetem – žáci zjišťují, které instituce ovlivnily vzdělávání žen a jejich uplatnění ve společnosti. V dalších částech lekce se žáci zabývají tím, jak ženy bojovaly za vlast, jaká povolání si vybíraly a v jakých oborech se dokázaly uplatnit. Dále je věnována pozornost aktuálnímu tématu – ženským příjmením v češtině a jejich zákonné úpravě. Žáci se zamýšlejí nad možnostmi, které umožňuje aktuální úprava. V závěrečné diskusi se žáci zamýšlejí nad problémovými jevy souvisejícími s emancipací žen a také nad tím, jak sami mohou přispívat k rovnoprávnosti ve společnosti.

Cíle lekce:

- žák si uvědomuje rozdíly v postavení žen ve společnosti v minulosti a v současnosti
- žák zjišťuje, jak se vyvíjely možnosti žen v oblasti sportu, vzdělávání a výběru povolání
- žák pracuje se současnými tvary ženských příjmení
- žák rozpozná problémové jevy související s rovnoprávností žen
- žák si uvědomuje, jak může sám přispět k otázce rovnoprávnosti ve společnosti

Zařazení dle globálního rozvojového vzdělávání

- Vysvětlí, co znamená diskriminace a diskutuje o různých důvodech a formách diskriminace. Na příkladech ze současnosti i historie popíše příklady rovného zacházení a rovných příležitostí.
- Posuzuje úlohu jedinců v boji za lidská práva. Uvede příklady osobností z historie i současnosti a ocenění, která jsou udělována.
- Diskutuje o konkrétních lidských právech a svobodách. Najde souvislosti mezi dodržováním lidských práv a zlepšováním kvality lidského života v jednotlivých oblastech světa.
- Najde pro sebe a pro třídu či školu možnosti podpory lidských práv.

Klíčová slova:

Božena Němcová, osvěta, Divá Bára, rovnoprávnost žen, sport, povolání, ženská příjmení v češtině

Cílová skupina:

žáci 2. stupně ZŠ, 8.–9. ročník

Časová dotace:

lekce je rozvrhnuta do 3 vyučovacích hodin

Mezipředmětové vazby

D, PT OSV, PT MV

★ Tip od učitele:

Mgr. Michaela Eliášová:

„Myslím si, že závěrečná reflexe bude důležitá jak pro žáky, kteří si utřídí své myšlenky, tak i učitele, pro které bude ukazatelem, jak žáci problematiku pochopili. Určitě bych jí věnovala dostatečnou pozornost.“

PhDr. Pavel Masný, Gymnázium Olomouc-Hejčín:

- *Neskutečně mě to bavilo.*
- *Akcentace ženské problematiky, v literatuře i životě, je ohromně důležitá.*
- *Při práci na této lekci jsem si často vzpomněl na svou maminku.*
- *Pestrost nabízených aktivit pro žáky je úžasná.*
- *Tipy na doplnění: Má žena v životě více rolí než muž? Jakých? Základní otázka v jakékoli práci, škole, jakékoli diskusi je proč.*
- *Doplnil bych otázku, zda ze světové literatury známe nějakou podobně emancipovanou autorku.*

1. HODINA

Evokace:

Brainstorming – pojem *rovnoprávnost* v různých souvislostech

Metodický komentář:

– *Vyučující řídí brainstorming, vede žáky k chápání tématu v širších souvislostech, tedy nejen ve smyslu rovnoprávnosti žen a mužů. Vyučující uvede ukázkou, kterou vzápětí pustí. V debatě s žáky zasadí ukázkou do dobového kontextu. Zjistí, kdo z žáků viděl alespoň část televizní série Božena.*

Videoukázka

„Božena Němcová šíří osvětu na venkově“ ➔ <https://edu.ceskatelevize.cz/video/7796-bozena-nemcova-siri-osvetu-na-venkove?vsrc=predmet&vsrclid=cj-a-literatura>

Úkoly pro žáky

1. Diskutujte: V čem spočívá význam Boženy Němcové v boji za rovnoprávnost žen?
2. Znáte nějakou podobně zaměřenou významnou osobnost také ze světové literatury?
3. Všimněte si, jak se ženy v ukázce oslovují. Neříkají si paní Němcová nebo paní Jungmannová, ale paní komisařová nebo paní poštmistrová. Na základě čeho se tato oslovení utvářela? Co tato oslovení vypovídají o postavení žen v tehdejší společnosti? Jak by lidé oslovovali vaši maminku, tetu, sousedku apod.?
4. Co myslela Božena Němcová větou, že dívky by měly dělat něco ne kvůli manželům, ale kvůli sobě?
5. Zjistěte na internetu, jak se jmenovala první dívčí škola v Praze a kde stála. Která z osobností českého kulturního života v 19. století (vedle B. Němcové) se zasazovala o lepší podmínky pro vzdělávání žen?
6. Zjistěte, co znamenaly pro ženy tyto instituce, a doplňte také rok jejich založení:
Zdroj: ➔ <https://www.novinky.cz/veda-skoly/clanek/prvni-ceske-absolventky-vs-byly-vysledkem-emancipace-na-konci-19-stoleti-40028371>
 - Americký klub českých dam – založil jej Vojta Náprstek, u jeho zrodu stála také spisovatelka Karolina Světlá. Ženy se účastnily osvětových přednášek a navštěvovaly praktické kurzy pro moderní hospodyně.
 - Minerva – šlo o první dívčí gymnázium v našich zemích, založila jej v r. 1890 Eliška Krásnohorská.
 - Ženský výrobní spolek – ženský vzdělávací a dobročinný spolek. U jeho založení stály mj. spisovatelky Karolina Světlá a Eliška Krásnohorská.
7. Čím se proslavily Marie Zdeňka Baborová a Anna Honzáková?
8. Která žena (EK) byla jmenována první řádnou členkou Československé akademie věd a umění?
9. Ve kterém sportu vynikala Češka Eliška Junková?

■ Návrh řešení:

1. Význam Boženy Němcové ve vztahu k rovnoprávnosti žen spočívá v tom, že byla jednou z prvních žen-autorek, které publikovaly kvalitní literární díla. Zabývala se tématy, jež se týkala postavení žen ve společnosti, kladla důraz na vzdělávání dívek a žen. Do literatury uvedla ženské a dívčí hrdinky – Barunku, babičku, Viktorku, Divou Báru ad.
2. Tato oslovení byla odvozena od povolání, které vykonával manžel. Pokud je tatínek hajný, maminka je tedy paní hajná, pokud je strýc inženýr, teta by byla paní inženýrová atd.
3. Například George Sandová, Millicent Fawcettová, Virginia Woolfová a další autorky ve 20. a 21. století.
4. B. Němcová měla na mysli to, aby ženy nebyly závislé na svých manželech, ale aby měly vlastní názor a nebály se jej vyslovit.
5. Byla to Vyšší dívčí škola v Praze ve Vodičkově ulici, založená v r. 1863 Vojtou Náprstkem a Marií Riegrovou-Palackou. Na jejím místě dnes stojí základní škola.
6. Americký klub českých dam – založil jej cestovatel a národní buditel Vojta Náprstek, na jeho zrodu se podílela také spisovatelka Karolina Světlá. Ženy zde navštěvovaly osvětové přednášky i praktické kurzy pro moderní hospodyně.
 - První dívčí gymnázium v Rakousko-Uhersku **Minerva** založila v r. 1890 Eliška Krásnohorská. Přestože větší část společnosti nebyla myšlenke dívčího gymnázia nakloněna, do prvního ročníku se přihlásilo 51 dívek.
 - **Ženský výrobní spolek**, založený v r. 1871, umožňoval ženám kvalifikovaně vykonávat např. kancelářské nebo ekonomické profese, práce v ošetrovatelství, překladatelství ad.
7. Marie Zdeňka Baborová, absolventka gymnázia Minerva, která ovládala devět jazyků, se stala první českou doktorkou filozofie, Anna Honzáková se proslavila jako první česká lékařka.
8. První řádnou členkou Československé akademie věd a umění byla jmenována Eliška Krásnohorská.
9. Eliška Junková byla slavná automobilová závodnice, jež byla aktivní ve 20. letech 20. století.

Ukázka z povídky

Jedna z literárních hrdinek Boženy Němcové, Divá Bára, se – podobně jako sama autorka – od svých vrstevnic odlišovala. Přečtěte si ukázkou z této povídky:

Když dosáhla patnácti let, žádné děvče v celé dědině se jí nemohlo rovnat v síle a velikosti. Její tělo bylo hrubých kostí, silných svalů, přitom ale pravidelných forem. Mrštná byla jak pstruh. Pleť měla tmavohnědou, dílem od přirozenosti, dílem od slunce i větru, neboť si nikdy, ani v parném létu nezastřela tvář, jako to vesnická děvčata dělávala. Hlava zdála se veliká, ale to dělalo množství vlasů černých jak havran, dlouhých, ale hrubých jako žině. Čelo měla nízké, krátký tupý nos, ústa trochu velká a vyšpulené pysky, ale zdravé, červené jako krev. Zuby široké, silné, ale čisté. – Nejpěknější byly u ní oči. A právě proto musela od lidí snášet posměch. Spírali jí, že má „oči buličí“. Měla oči veliké, neobyčejně veliké, a modré jak chrpa, obrostlé dlouhými černými řasami. Nad okem klenulo se husté černé obočí. – Když se Bára škaredila, podobala se její tvář obloze černými mraky zatažené, z nichž se jen kousek oblohy modralo. Ona se ale málokdy škaredila, leda když jí chasa nadávala, že má buličí oči, to jí oči hněvem sršely a mnohdy se až do pláče pustila. ... Pozdější léta ale, když přišla Bára k síle, netroufala si chasa ubližovat jí, neboť za každou urážku dávala hned oplatky. Silní chlapci nebyli s to ji přeprat. Kde nevystačila síla, tu užívala všelikých fortelů nebo si pomohla obratností. Tak si vydobyla klid.

Když chtěl Jakub stádo vybrodit a přes řeku je hnal, posadil Báru některé krávy na hřbet a řekl jí: „Drž se!“ Sám pak plaval za stádem. Jednou se Bára dobře nedržela, smekla se do vody, tu ji za suknicí Lišaj vytáhl a táta ji hodně vypeskoval. Ptala se tedy táty, co se musí dělat, když chce plavat, a táta jí ukázal, jak musí rukama i nohama pohybovat. Bára si to pamatovala a tak dlouho zkoušela udržet se nad vodou, až to dokázala. Zalíbilo se jí plavání tak, že v létě zrána i večer se koupávala, a nejen dlouho plavat vydržela hlavou nad vodou, ale i pod vodou. O tom umění ale kromě táty nikdo nevěděl.

Zdroj: https://web2.mlp.cz/koweb/00/04/42/45/04/diva_bara.pdf

Práce s textem:

1. Čím se podle vás Bára vymykala dobovým představám o „ideální teenagerce“?
2. Jazyk ukázky odpovídá češtině 19. století; najděte v textu slova, která vnímáte jako nářeční nebo zastaralá, a nahraďte je vhodnými synonymy (např. výrazy dědina, spílat, chasa, vypeskovat).
3. Jaký význam v textu mají slova oplatky a fortel?
4. Jak se Bára naučila plavat? Proč asi tuto svoji dovednost tajila před ostatními?

■ Návrh řešení:

1. *Bára se silou rovnala chlapcům, byla silná a mrštná, naučila se dokonce i plavat.*
2. *Dědina – vesnice; spílat – hubovat, nadávat; chasa – mládež; vypeskovat – potrestat, vyčinit.*
3. *Oplatky – zde oplácení; fortel – slovo z němčiny, zde ve významu šikovnost, zručnost.*
4. *Bára okoukala „techniku plavání“ od svého otce Jakuba. Pro tehdejší dívky to bylo něco nemyslitelného, byla by podezřívána se spojení s kouzelnými silami.*

■ Metodický komentář:

Učitel v řízené diskusi vysvětlí také výraz buliči. Může upozornit na podobnost s angličtinou – slovo bulík (mladý volek) pochází původně z němčiny, viz také anglické bull – býk.

Závěr:

T-graf – ženy v minulosti × ženy dnes.

2. HODINA

Evokace:

V polovině 19. století, v době, z níž pochází povídka Divá Bára, nebylo zvykem, že by dívky běžely jako chlapci, praly se s nimi, nebo dokonce uměly plavat. Báru bychom mohli dnešní terminologií označit jako „sportovní typ“. Když koncem 19. a počátkem 20. století začaly ženy sportovat, jejich možnosti byly zpočátku hodně omezené. Následuje řízená diskuse k tématu.

Úkoly pro žáky

Pracujte ve dvojicích:

1. Mohly se ženy účastnit olympijských her ve starověkém Řecku? Účastnily se ženy aktivně prvních novodobých OH v Athénách r. 1896? Kdy se ženy poprvé zapojily na OH jako sportovkyně?
2. V současné době je situace zcela jiná – účast sportovkyň je jedním z předpokladů, aby byl nový sport do olympijské rodiny vůbec přijat. Některé sporty jsou určeny pouze pro ženy. Zjistěte, které to jsou.
3. Olympijských her v Tokiu se za ČR zúčastnily také sportovkyně Markéta Nausch Sluková, Kristina Mäki, Kateřina Minařík Kudějová nebo Anika Apostolon. V kterých disciplínách reprezentovaly?
4. **Pracujte ve dvojicích:** Ženy nezůstávaly stranou veřejného života a bojovaly za naši vlast. Doplňte jméno nebo příjmení:
Na pražské škole Minerva studovala také například dcera pozdějšího prvního prezidenta Alice
Přítelkyní spisovatele Franze Kafky byla novinářka Milena V boji proti německým nacistům položily život Kudeřiková, Jabůrková a Plamínková. Komunistická moc nechala v roce 1950 opravit političku Miladu
5. Snaha o rovnoprávnost se projevovala také ve volbě povolání. Která zaměstnání byla dříve určena pouze mužům a jejich vykonávání si ženy musely vybojovat? Vyberte: učitelka, švadlena, jeřábice, prادلena, pekařka, řidička autobusu, cukrářka, uklízečka, lékařka, dojíčka.
6. Znáte české političky, sportovkyně, herečky a další úspěšné ženy? V kterých oborech vynikly? Je těžší pro ženy se prosadit ve vědě, umění, politice, sportu, zaměstnání? Pokud ano, tak proč?

Petra Buzková	Karin Lednická
Tereza Maxová	Aňa Geislerová
Barbora Špotáková	Věra Jourová
Barbora Krejčíková	Alice Nellis

■ Návrh řešení:

1. Ženy se v Řecku olympijských her účastnit nemohly, dokonce ani jako divačky. Také zakladatel novodobých OH Pierre de Coubertin byl proti účasti žen na hrách, proto se ženy prvních her v r. 1896 nemohly zúčastnit. Podařilo se to jen některým, např. tenistkám v r. 1900 na druhých hrách konaných v Paříži.
2. Pouze ženám jsou určeny např. akvabely a moderní gymnastika.
3. Plážový volejbal, běh na 1500 m, divoká voda, plavání.
Zdroj: <http://johairstar.cz/historie-plavek-aneb-od-zupanu-k-bikinam/>
4. Masaryková, Jesenská, Marie, Jožka, Františka, Horákovou.
5. Učitelka, jeřábnice, řidička autobusu, lékařka.
6. Politička; spisovatelka; modelka, zakladatelka nadace; herečka; sportovkyně – oštěpařka; politička; sportovkyně – tenistka; filmová režisérka.

3. HODINA

Evokace:

Diskuse – jaké má kdo z nás příjmení a jakou jeho podobu by chtěl mít?

Vyučující nechá žáky napsat na jednu část tabule příjmení dívek ze třídy – žáci pak společně vybírají, která se svou podobou nějak odlišují. Na druhou půlku tabule žáci píšou příjmení českých žen, která znají a která mají různé podoby. Žáci píšou jen příjmení odlišná od typu Nováková (mohou psát známé osobnosti i jména žen, které osobně znají – např. Alice Nellis, Petra Janů).

V poslední době se u nás některé ženy začínají ohrazovat proti tradiční podobě příjmení. Čeština je flexivní (ohebný) jazyk a mnohá slova mají ohebné tvary. Ženská příjmení se u nás tvoří tzv. přechylováním, to znamená připojením přípony k danému mužskému příjmení, např. Horák – Horák-ová, Novotný – Novotná.

Úkoly pro žáky

1. Obhájci nepřechylování tvrdí, že přípona -ová ženy ponižuje. Jaký je váš názor na tuto podobu ženského příjmení? Co asi vadí některým ženám na příjmeních typu Nováková, Juřicová nebo Voráčková?

Metodický komentář:

1. Někomu může připadat, že přípona -ová navozuje pocit, že žena někomu patří.

Článek: „Ženská příjmení bez -ová dostala v Senátu zelenou“

Zdroj: <https://www.novinky.cz/domaci/clanek/zenska-prijmeni-bez-ova-dostala-v-senatu-zelenou-40365116>

Příjmení v mužském tvaru bez přípony -ová si budou moci nechat do dokumentů zapsat všechny Češky. Počítá s tím novela zákona o matrikách, kterou ve čtvrtek v rámci novelizace zákona o občanských průkazech schválil Senát. Zákon dostane k podpisu prezident.

Jazykové souvislosti – jaké jsou možné podoby ženských příjmení Ivana Mašková, za svobodna Horáková: Ivana Horáková, Ivana Horák, Ivana Horák-Mašková, Ivana Horák-Mašek, Ivana Mašek-Horáková, Ivana Mašek-Horák, Ivana Horáková Mašková, Ivana Mašková Horáková, Ivana Mašek...

Úkoly pro žáky

2. Ke které podobě ženského příjmení byste se přiklonili a proč?

Aktivita

Třída se rozdělí na dva tábory – jeden bojuje za přechylování, jeden za nepřechylování. Žáci si vzájemně sdělují argumenty, proč je to jejich řešení lepší (rozdělení do dvou skupin nehledě na jejich názor – přidělená role).

Závěrečná diskuse

3. Jaké role může mít žena ve společnosti a co s nimi souvisí? Žena-manželka, žena-matka, žena-zaměstnankyně, žena-politička, žena-hrdinka ad.
4. Myslíte, že s rovnoprávností žen ve společnosti mohou souviset také některé problémy ve společnosti? Pokud ano, tak které?
5. Jak ty sám, ty sama, můžeš přispět ke spravedlivému uplatnění mužů a žen (chlapců a děvčat) ve společnosti?
6. Pokuste se zamyslet nad názvem této lekce a napište na několik řádek, jak se vyvíjel boj žen za rovnoprávnost od 19. století do současnosti.

DALŠÍ INFORMACE

Pracovní listy

- Součástí lekce je samostatný pracovní list pro žáky

Vazba k současnému RVP ZV:

- ČJL-9-3-01 – Uceleně reprodukuje přečtený text, jednoduše popisuje strukturu a jazyk literárního díla a vlastními slovy interpretuje smysl díla.
- ČJL-9-3-02 – Rozpoznává základní rysy výrazného individuálního stylu autora.
- VO-9-1-05 Objasní potřebu tolerance ve společnosti, respektuje kulturní zvláštnosti i odlišné názory, zájmy, způsoby chování a myšlení lidí, zaujímá tolerantní postoje k menšinám.
- VO-9-2-02 Posoudí vliv osobních vlastností na dosahování individuálních i společných cílů, objasní význam vůle při dosahování cílů a překonávání překážek.

Oblast postojů a hodnot:

- Zajímá se o druhé lidi, dodržování lidských práv a možnosti pomoci.
- Rozeznává nerovnost a projevy nespravedlnosti ve společnosti (v chování lidí, přístupu ke zdrojům, rozdělení bohatství a politické moci aj.).
- Svým jednáním a chováním prosazuje rovné zacházení a rovné příležitosti a přispívá k naplňování lidských práv.

Rozšiřující zdroje a inspirace:

Televizní série Božena:

➤ <https://www.csfd.cz/film/758706-bozena/recenze/>,

➤ https://web2.mlp.cz/koweb/00/04/42/45/04/diva_bara.pdf

Ženy se na olympiádách prosadily, i navzdory Coubertinovi:

➤ <https://www.sport.cz/loh2012/perlicky2012/clanek/133371-zeny-se-na-olympiadach-prosadily-i-navzdory-coubertinovi.html>

Ženy, které změnilly běh dějin:

➤ <https://www.profairplay.cz/zeny-ktere-zmenily-beh-dejin/>

➤ <https://www.mvcr.cz/clanek/jmena-a-prijmeni-zmena-jmena-a-prijmeni.aspx>

➤ <https://www.mesec.cz/clanky/jak-si-zmenit-jmeno-a-prijmeni-jak-dostat-novou-identitu/>

➤ <http://johairstar.cz/historie-plavek-aneb-od-zupanu-k-bikinam/>

Ve světě jako doma

Globální rozvojové vzdělávání učí děti vnímat svět s nadhledem a zároveň ho aktivně ovlivňovat

Samotný název průřezového tématu globální rozvojové vzdělávání (GRV) může znít trochu odtažitě. Skrývá se pod ním ale doslova celý svět. Svět, kde žije už skoro osm miliard lidí, a který se přesto někdy nazývá globální vesnicí. Dění na druhém konci planety už dnes nelze díky prudkému rozvoji technologií, dopravy a médií brát jako něco, co se nás netýká. Globální rozvojové vzdělávání umožňuje žákům lépe porozumět této provázanosti, vzájemným souvislostem například světového obchodu, pěstování oblíbených druhů ovoce, rybolovu, chudoby nebo migrace. Učením se v souvislostech podporuje GRV jejich rozvoj jako důstojných a vzdělaných členů globálního společenství, kteří dokážou vnímat souvislosti světového dění, kriticky o nich přemýšlet a na základě toho se zodpovědně chovat a jednat.

Tato metodika je součástí projektu Národního pedagogického institutu České republiky s názvem Virtuální škola.

Virtuální škola funguje jako laboratoř, ve které Národní pedagogický institut České republiky vyvíjí inovované výukové materiály pro školy, motivuje učitele k zadávání samostatnějších úkolů a při distančním kontaktu s žáky vybízí spíše k diskusi o tom, jak se jim daří samostatně úkoly řešit nebo na jejich řešení samostatně spolupracovat, třeba se spolužáky mimo distanční hodiny. Výběrem témat i způsobem jejich zpracování reaguje na častou otázku žáků: „A k čemu mi to v životě bude?“

Audiovizuální ukázky poskytly **Česká televize** a **Český rozhlas**.

Více na www.npi.cz/virtualniskola

Na přípravě metodik k tématu globální rozvojové vzdělávání spolupracovaly:

Člověk v tísni, o. p. s.

Jednou z priorit vzdělávacích programů společnosti Člověk v tísni realizovaných v Česku je podpora aktivního odpovědného občanství. Vzdělávání pedagogů i přímá práce s žáky se zaměřuje na rozvíjení takových kompetencí, které dětem a mladým lidem pomáhají porozumět současnému světu a jednat svobodně a odpovědně vůči lidem a přírodě ve svém okolí i ve světě. www.clovekvtisni.cz

ARPOK, o. p. s.

Jsme organizace, která od roku 2004 přináší do škol globální rozvojové vzdělávání a pomáhá učitelům otevřeně mluvit se svými žáky o aktuálních tématech dnešního světa (např. odpovědná spotřeba, migrace, chudoba, klimatické změny nebo gender). Pro žáky připravujeme výukové programy, pro učitele metodické materiály, semináře aj. Naším cílem je, aby se globální témata a globální rozvojové vzdělávání stalo přirozenou součástí vzdělávání. www.arpok.cz

Hlavní mediální partneři

Česká televize a Český rozhlas.

Za co bojovaly dříve a za co bojují dnes?

Autor:

Miloš Mičoch

Ilustrace:

Ilona Polanski

Vyrobil Národní pedagogický institut České republiky

2021

www.npi.cz

npi | Národní pedagogický institut
České republiky

